

Türkiye’de COVID-19 Pandemi Sürecinin Aile İçi İletişime Etkisi

The Effect of COVID-19 Pandemic Process on Family Communication in Turkey

Didem ÇETİN¹ Neriman ARAL²

ÖZET

Çin’in Vuhan kentinde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından tüm Dünya’da 12 Mart 2020 pandemi olarak ilan edilen COVID-19 virüsü Dünya’da üç ay kadar kısa bir sürede çok hızlı bir şekilde yayılmıştır. Dünya’nın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de pandemi sürecinden sosyal, ekonomik, psikolojik açıdan olumsuzluklar ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle bu süreçte toplumun en küçük yapı taşı olan aileler en çok etkilenen grup olmuştur. Çalışmada COVID-19 pandemi sürecinin bireylerin ve ailelerin hayatına yansımaları araştırılarak aile içi iletişime etkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda, artan vaka ve ölüm sayıları, sosyal mesafe kuralları, kısıtlama uygulamaları, artan işsizlik, gelir durumu, bireylerin kaygı ve korku seviyelerindeki artış, ev içinde uzun süre geçirilmesi, işin ve eğitimin ev içine taşınması gibi unsurların aile içi iletişimi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda COVID-19 pandemi sürecinde psiko-sosyal destek hizmetlerinin artırılması, aile danışmanlığı hizmetlerinin geliştirilmesi, devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerekli ekonomik desteğin sağlanması, konu ile ilgili daha çok bilgilendirici videonun medya aracılığı ile sunulması önerilebilir. **Anahtar kelimeler:** Aile içi iletişim, COVID-19, iletişim, pandemi.

ABSTRACT

The COVID-19 virus, which emerged in Wuhan, China and was declared a pandemic by the World Health Organization on March 12, 2020, has spread very rapidly in the world in as little as three months. As in all parts of the world, Turkey has faced social, economic and psychological negativities from the pandemic process. Especially in this process, families, which constitute the smallest building block of the society, have been the most affected group. In the study, it is aimed to reveal the effect of the COVID-19 pandemic process on the intra-family communication by investigating the reflections on the lives of individuals and families. As a result of the examination of the studies, it was concluded that factors such as increasing number of cases and deaths, social distance rules, restriction practices, increasing unemployment, income status, increase in individuals' anxiety and fear levels, spending a long time at home, moving work and education into the house affect intra-family communication. has been reached. As a result of the study, it can be suggested to increase psycho-social support services during the COVID-19 pandemic process, to develop family counseling services, to provide the necessary economic support by the state and non-governmental organizations, and to present more informative videos on the subject through the media.

Keywords: Family communication, COVID-19, communication, pandemic.

¹ Sosyoloji, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye, ORCID:

² Çocuk Gelişimi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9266-938X

Sorumlu Yazar: Didem ÇETİN, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye, Türkiye, e-mail: dcetin7698@gmail.com

GİRİŞ

COVID-19 pandemi süreci tüm Dünya'yı etkisi altına alan küresel bir krizdir. COVID-19 pandemi süreci ile birlikte bireyler sosyal, psikoloji, ekonomi gibi çeşitli alanlarda güçlükler ile karşı karşıya kaldılar. Bu süreçte bireylerin işsiz kalması, yaşanan psikolojik etkilenmeler, virüsün yayılma hızının yükselmesi ile birlikte vakalarda yaşanan artış, ölüm sayılarının artması gibi pek çok olumsuz etmen bireyleri etkiledi.

COVID-19 pandemisi ve sosyal mesafe, maske, hijyen önlemleri, günlük yaşamı neredeyse bütünüyle değiştirdi. Bir arada yaşayan aile üyelerinin ev içindeki kısıtlı fiziksel alanda daha çok zaman geçirmelerine neden oldu. Özellikle Türkiye'de uygulanan karantina önlemleri ve kısıtlamalar bu süreçte bireylerin ev içinde kalmasına yol açtı. Aile üyelerinin bir arada evde fazla zaman geçirmeleri aile içerisinde çeşitli sorunların yaşanmasına neden oldu. Bu doğrultuda aile içi ilişkiler pandemi sürecinden payını aldı. COVID-19 pandemi sürecinin oluşturduğu sağlığa yönelik kaygılar, maddi sıkıntılar ve ailenin rutin yaşamında oluşan değişimler, şüphesiz aile sisteminde alışılmış dengede (*homeostasis*) bazı değişimleri beraberinde getirdi. Ev, iş ve okul yaşamının iç içe geçmesi ilişkisel sınırların değişmesine ve alışılmış dengenin bozulmasına da neden oldu. Bu değişim şüphesiz aile yaşantısını ve günlük olarak gerçekleştirilen rutinleri yeniden yapılandırmayı gerektirdi. Bu süreçte aile içi ilişkileri oluşturan en önemli ve başta gelen unsurun iletişim olması nedeniyle aile içi iletişimde bazı değişimler ve dönüşümler gerçekleşti.

İnsanların kendi iç konuşmaları ve diğer insanlarla kurduğu etkileşimlerin temelini oluşturan iletişim insan yaşamını temelden etkileyen ve hayatın vazgeçilmez bir parçası olan en önemli kavramlardan biridir. İnsanlar en eski çağdan günümüze kadar çeşitli yollar ile iletişim kurmaya ve bu iletişimi geliştirmeye çalışmışlardır. Özellikle de pandemi sürecinin daha sağlıklı bir şekilde atlatılması için aile içi iletişim büyük önem kazanmakta ve çocukların birbirleriyle, ebeveynleriyle, eşlerin birbirleriyle ya da çocuklarıyla, duygu, düşünce ve görüşlerinin birbirine karşı iletiminde önemli bir yere sahiptir. COVID-19 pandemi sürecinin çift ilişkilerini ve aile yapısını derinden etkilediğini gösteren olgulara ve haberlere de Türkiye'de zaman zaman rastlanması nedeniyle Türkiye'de COVID-19 pandemi sürecinin aile içi iletişime etkisinin nasıl olduğunun ortaya konulması önem kazanmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada aile içi iletişim ve COVID-19 pandemi sürecinin açıklanması, çeşitli araştırmalar ışığında Türkiye'de COVID-19 pandemi sürecinde aile içi ilişkilerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Aile İçi İletişim

İletişim kavramı “duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, etkileşim, haberleşme, iletişim” (TDK, 2021) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka tanımlamaya göre iletişim, kişi veya örgütlerin hem içinde buldukları toplumsal sistem ile hem de bu sistemde yer alan diğer kişi ve örgütlerle etkileşimini ve uyumunu sağlayan temel bir süreçtir (Elgünler ve Fener, 2011).

Aile içi iletişim ise, en genel tanımı ile aile üyelerinin birbirlerine hem sözel olarak hem de sözel olmayan davranışları ile verdikleri tepkileri ve iletileri kapsamaktadır. Aile içi iletişim; kadın ve erkek eşlerin birbirleri arasında, annenin ve babanın çocuğu ya da çocukları arasında,

çocuğun ise anne ve babasıyla, kardeşlerin de birbirleri arasında kurduğu iletişimidir (Aral ve Şahin, 2012).

Aile içi iletişim içerisinde oluşan sağlıklı ve sağlıksız iletişim yapısı bireyi ve aile yapısını temelden etkilemektedir. Sağlıklı bir iletişim yolunu tercih eden aileler problemlerini daha kolay bir şekilde çözümlenip dengelerini koruyabilirken, sağlıksız iletişim yolunu tercih eden aileler yaşadıkları problemlerden dolayı ailelerin dağılması ile karşı karşıya kalabilirler. Bu nedenle aile üyeleri arasında ve özellikle çocuklar ile ebeveynleri arasında etkili bir iletişimin kurulması oldukça önemlidir. İletişim, aile sisteminin işleyişinde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Kurulan etkili ve sağlıklı iletişim sayesinde aile üyeleri birbirlerini daha iyi tanımakta, birbirlerine saygı duymakta, birbirleri ile empati kurarak sorunlarına ortak bir çözüm yolu bulabilmektedir. Aile içinde sevgi, neşe, mutluluk, kırgınlık, nefret, üzüntü, korku gibi duyguların aktarılması da ancak üyeler arası etkileşim ile mümkündür. Bu sayede aile üyeleri birbirlerini daha iyi anlayarak kendilerini de daha iyi ifade edebilirler. Aile içi iletişim bireysel, ailesel ve toplumsal öneme sahiptir. Aile içi iletişimde sağlıklı iletişim varlığı ile birlikte aile üyelerinin birbirlerini daha iyi anlamasına, başkaları ile kurdukları ilişkilerine de olumlu katkı sunmaktadır (Çalışkan ve Aslander, 2014). Böylelikle aile üyelerinin sağlıklı gelişimi, birbirlerini anlaması, birlikte karar vermesi, sevgi ve saygı ortamının oluşması, öfke, yargılama gibi olumsuz duyguların azalması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle aile içi iletişimin oldukça önemli olduğu söylenebilir.

COVID-19 Pandemi Süreci

COVID-19 virüsü küresel bir salgın niteliği taşımaktadır. COVID-19 virüsü nüfusun daha önce karşı karşıya kalmadığı yeni tip bir hastalığın/enfeksiyonun ortaya çıkışı, hastalığa/enfeksiyona sebep olan etmenin insandan insana bulaşması ve tehlikeli bir hastalığa yol açması ve hastalık etmeninin insanlar arasında hızlıca ve sürekli olarak yayılması koşullarını taşıdığı için 12 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Virüs 2019 yılının son aylarında hızlı bir şekilde dünyaya yayılmış, gün geçtikçe vaka sayıları ve ölüm sayıları da yükselmeye devam etmiştir (WHO, 2021). Google News aracılığı ile çevrimiçi ortamda yayınlanan Covid-19 vaka verilerine göre dünya genelinde 6 Ağustos 2021 tarihinde 201.237.468 vaka, 4.272.786 vefat sayısı olduğu bildirilmiştir (Google News, 2021).

Ülkeler pandemi sürecinde birtakım önlemleri almışlardır. Bu önlemler, çeşitli testlerin yapılarak hastalığın tespit edilmesi ve test sonucu pozitif olan kişilerin hastaneye yatışının sağlanması olmuştur. Ayrıca, virüsün yayılmasını azaltmak için seyahat kısıtlamaları getirilmiş, karantina uygulamaları başlatılmıştır. Spor ve konferans gibi sosyal aktiviteler iptal edilmiş, yüz yüze eğitime ara verilmiştir. Yine bu süreç ile birlikte çeşitli alanlarda hastalığın yayılmasını yavaşlatmak için çeşitli tedbirler almıştır. Bu küresel salgın dünyanın birçok ülkesinde, yıkıcı ve derin izler bırakarak sosyal, ekonomik ve siyasi krizlere yol açmıştır. Özellikle karantina sebebi ile dünyada üretim ve tüketim süreçleri sektöre uğramış ve dünya genelinde hemen hemen bütün hizmet sektöründe durgunluklar meydana gelmiştir.

COVID-19 salgınına karşı uygulanan çeşitli kısıtlamalar nedeniyle çok sayıda kişi işsizlik ile karşı karşıya kaldı ya da gelirlerinde büyük bir düşüş yaşandı. Bunlarla birlikte

gelişmiş ülkeler de dâhil birçok ülkede işsizlik oranları arttı. Salgının etkisi seyahat sektörü ve turizm gelirlerinde de durgunluklar yaşanmasına sebep oldu. Havayolu şirketleri uçuş sayılarını azalttı, bireyler iş seyahatlerini ve tatillerini iptal etti ve dünyada birçok ülke salgının yayılmasını önlemek amacı ile seyahat sınırlamaları getirdi, zorunlu seyahat durumlarında ise ülkeye giriş çıkışlarda denetimleri artırdı (Türkiye Sağlık Bakanlığı, 2020). Zaman zaman sektörde kısmi canlanmalar olması amacı ile sınırlamalar gevşetildi. COVID-19 nedeniyle gerçekleştirilen kısıtlama uygulamaları perakende satışların ve mağaza satışlarının da düşmesine yol açarak ekonomik zorlukların yaşamasına sebep oldu. Birçok ülke COVID-19 aşısı ve tedavisi için milyarlarca dolar harcamayı göze aldı. Virüsün yayılmasına engel olmak amacı ile birden fazla ilaç şirketi ise ülkelerin "normale" dönmesine yardımcı olacak aşı ve ilaçların bulunması için yarışa koyuldu. Özellikle bu süreçten etkilenen en önemli konu ise eğitim oldu. Dünya genelinde eğitimler çevrimiçi olarak gerçekleştirilmeye başlandı. Pandemi sürecinde özellikle tüm Dünya genelinde sağlık sektörü ve sağlık politikaları dünyanın her yerinde önem kazandı. Bu süreci başarı ile yürütmüş ülkeler pandemi ile daha etkili bir şekilde mücadele etmeyi başardı. Gelişim gösterdiği ilk günden bugüne kadar hemen hemen tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüsüne karşı, birçok ülkenin sağlık sistemlerinin de yetersiz düzeyde kaldığı görüldü (Samancı, 2020). Sağlık sisteminin yetersiz kalmasının sebebi ise hastalığın daha hızlı bir şekilde yayılım göstermesi ve vaka sayılarındaki artış olarak açıklanmıştır. Karakaş (2020), çalışmasında pandemi döneminde sağlık sektöründe özel sektörün hâkim olduğu Avrupa Birliği'nin önde gelen ülkeleri ve özellikle ABD'nin sağlık sisteminin salgın karşısında yetersiz kalarak dağılmış bir görünüm sergilediğini belirtmiştir. COVID-19 pandemisi tüm Dünya'da sağlık sistemlerinin yayılım hızı oldukça yüksek olan küresel bir salgına yanıt verebilecek bir şekilde yapılandırılması zorunluluğunu gün yüzüne çıkarmıştır. COVID-19 küresel salgın sürecinde sağlık sistemleri için öncelikli amaç virüse bağlı ölümleri azaltmak ve hastalığın hızlı bir şekilde yayılmasını önlemek iken bu süreçte oluşan ekonomik gerilemeyi iyileştirmeye yönelik tedbirlerin alınması ise devletlerin öncelik gösterdiği konular arasında yer almıştır. Görüldüğü üzere COVID-19 pandemi süreci Dünya'nın dört bir yanında olumsuz etkisini günden güne artırarak sürdürmeye devam etmektedir. Bu süreçte özellikle Dünya'da "maske, mesafe, temizlik" sloganı kullanılarak bireylerin pandemi sürecine uyum sağlaması için önlemler medyada çeşitli reklamlar, haberler aracılığı ile duyuruldu ve önlemlere uymayanlar için çeşitli yaptırımlar uygulandı. Pandeminin ilerleyen süreçlerinde ise ülkeler tarafından çeşitli aşı çalışmaları yürütülmeye başlandı. Aşı çalışmaları sonucunda COVID-19 virüsüne karşı etkinliği belirlenen Sinovac ve Pfizer/Biontech aşuları birçok ülkede uygulandığı gibi ülkemizde de öncelikli gruplar şeklinde sırası ile vatandaşlara uygulanmaya başlandı. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Aşı Bilgilendirme Platformu internet sitesinde ülkemizde temin edilen aşuların aşılama hizmeti sunulan sağlık kuruluşlarında ücretsiz bir şekilde uygulanacağı bildirilmiştir (Sağlık Bakanlığı Aşı Bilgilendirme Platformu, 2021). Dünya'da küresel bir salgın haline gelmiş olan COVID-19 virüsü hemen hemen tüm ülkeleri sosyal, ekonomik, siyasi açıdan olumsuz etkilemiştir. Salgın ise günden güne seyrini artırarak etkisini sürdürmektedir.

TÜRKİYE’DE COVID-19 Pandemi Sürecinde Aile İçi İlişkiler

COVID-19 pandemi süreci tüm Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de çeşitli alanlarda etkilerini göstermiştir. Küresel bir salgın olan COVID-19’a yönelik ilk vaka bilgisi Türkiye’de 12 Mart 2020 tarihinde açıklandı. Türkiye’de virüsten kaynaklı ilk ölüm ise 15 Mart 2020’ de gerçekleşti. Nisan 2021 tarihine gelindiğinde ise virüsün tüm ülke geneline yayıldığı medya aracılığı ile bildirildi. İlk günden günümüze kadar geçen bir yılı aşkın sürede vaka sayıları artmaya devam etmiş ve ölüm oranları da buna bağlı olarak artış göstermiştir. Yaşanan gelişmeler ile beraber toplumsal ve bireysel olarak endişe ve korkular artmaya başladığı için bir risk toplumu oluşmuş olabilir. COVID-19 pandemi sürecinde Türkiye’de pandemi sürecinin daha sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, artan vaka sayılarının ve ölümlerin önüne geçilebilmesi amacı ile sosyal, ekonomik, siyasi, iktisadi, idari, hukuki, askerî, dinî ve kültürel gibi çeşitli birçok alanda radikal kararlar alındı. Özellikle maske, mesafe ve hijyene yönelik Sağlık Bakanlığı tarafından 14 kural medya aracılığı ile sunuldu. Bu süreçte en çok tedbir alınan alanlardan biri ise eğitim alanı oldu. Üniversiteler eğitim öğretimine uzaktan devam etmeye başladı. Buna ek ilkokul, ortaokul ve liselerde eğitim – öğretim uzaktan eğitim şeklinde yapılandırıldı. Nitelikli çevrimiçi eğitim bu süreçte yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline geldi. İlk ve ortaokullar, liseler, üniversiteler bu süreçte uzaktan eğitim yolu ile sürece devam etti.

Özellikle COVID-19 pandemi sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim alan önemli gruplardan biri de okul öncesi dönemi çocuklarıdır. Aral ve ark. (2021) tarafından yapılan COVID-19 pandemi sürecinde okul öncesi dönemde gerçekleştirilen uzaktan eğitime ilişkin 36-72 aylık çocuklar ile gerçekleştirilen deneysel bir araştırma sonucunda, çevrim içi eğitimde çocuklar ile öğretmenlerin iletişime ve etkileşime önem verdikleri, çocukların duygularını destekleyici olarak davranışlar sergiledikleri, çocukların ise bu süreçte duygularını ifade edebilmede sorun yaşamadıkları, bu süreçten ve etkinliklerden çocukların keyif aldıkları belirlenmiştir. Aynı zamanda çalışmada bu süreçte çocukların gelişim dönemlerine uygun olarak bütüncül bir eğitim verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Eğitim- öğretim faaliyetlerinin amaçlarına ulaşabilmesi için yöneticiler, öğretmen ve akademisyenler bu süreçte eski rutinlerini değiştirmek zorunda kalmışlardır (Erkut, 2020). Ülkedeki restoranlar, lokantalar kafeler, müzeler, alışveriş merkezleri, dershaneler, kurslar, çeşitli eğitim kuruluşları, oteller, berberler ve kuaförler, güzellik salonları, kahvehaneler, spor salonları, konser mekânları, gece kulüpleri, dernek lokalleri ve düğün/nişan salonları geçici süreliğine kapatıldı. Yine bu süreçte spor müsabakaları iptal edilip, askerlik ve celp işlemleri ertelendi. Salgının hızlı bir şekilde yayılımını düşürmek amacı ile öncelikli olarak 65 yaş ve üstü bireyler için sokağa çıkma yasağı uygulaması başlatıldı. Hemen ardından bu karar hükümet tarafından 20 yaş ve altı çocuk ve gençleri de kapsayacak şekilde genişletildi. Bu süreçte aynı zamanda kısmi kapanma uygulamaları gerçekleştirildi (Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında-Yeni Kısıtlama ve Tedbirler Genelgesi, 2021). Bu süreçte kapanmalara bağlı olarak ülkedeki işsizlik oranları arttı. Nitekim Bulut ve Pınar (2020) tarafından yapılan bir çalışmada Türkiye’deki işsizlik oranında %26 oranında bir artış olduğunu belirlemiştir.

Salgının tüm Dünya’da hızla yayılım göstermesi ile beraber Türkiye’de sağlık sistemini etkin bir şekilde yöneterek salgınla mücadele etmiştir. Salgınla mücadelenin yanında yaklaşık

44 ülkeye de tıbbi malzeme yardımında bulunmuştur (Budak ve Korkmaz, 2020). Salgının yayılım hızının kontrol altına alınabilmesi ve toplumun pandemi sürecini en az etki ve can kaybı ile atlatabilmesi için tüm sağlık çalışanları bu süreçte büyük bir mücadele sergilemeye başlamışlardır. Bu mücadeleye günümüzde halen canla başla devam etmektedirler.

Pandemi sürecinin toplumsal etkileri olduğu kadar ailesel etkilerinin de olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Küresel salgın ile birlikte ortaya çıkan tedbirlerin ve kısıtlama uygulamalarının ve var olan sürecin toplumsal ve aile kurumu üzerindeki etkileri önem arz etmektedir (Barış ve Taylan, 2020). Özellikle bu süreçte etkilenen en önemli unsur ev içi dinamiklerdir. Pandemi sürecinde uygulanan kısıtlamalar ve sosyal izolasyon sonucunda aile ev içerisinde daha fazla vakit geçirmeye başlamıştır. Toplumun en küçük yapı taşı olarak tanımlanan aile üyelerinin bir arada daha çok zaman geçirmeleri, dışarı çıkma etkinliğinin kısıtlanması, beslenme, uyku, yaşam alışkanlıklarında meydana gelen bozulmalar, kişiler arası ilişkilerin azalması, salgınla ilgili olumsuz ve kaygıya neden olabilecek haberlerin medyadaki varlığı, salgına ilişkin yaşanan bilgi eksikliği, salgına yakalanma ya da yakınına salgın hastalıktan kaybetme gibi faktörler aile içi ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devam etmesini engellemiştir (Yıldırım, 2020a). Bozkurt (2020) tarafından yapılan çalışmaya katılanların %40'ının pandemi sürecinde temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda endişeli olduğunu, %17'sinin aile içi iletişim sorunlarının arttığını, pandemi sürecinde bireylerde yorgunluk ve bitkinlik hissinin arttığı, virüs kapma korkusu yaşayanların oranlarının yüksek olduğu, geçim konusunda kaygılar yaşadıkları da tespit edilmiştir. Ergül ve Yılmaz (2020) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 pandemi sürecinde duygusal/finansal ve fiziksel yeterlilikler yükseldikçe aile içi iletişimin arttığı, aile etkileşiminin pozitif olduğu sürece aile içi iletişimin de pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Sürecin en başında bireyler hafif olarak kaygıya kapılmalarına rağmen hobilerine yönelerek ya da ötelemediği işlerini hallederek vakitlerini değerlendirmeyi tercih etmişlerdir. Fakat pandeminin ilerleyen süreçlerinde artan vaka ve ölüm sayıları ile birlikte bir süre sonra kişilerde yüksek kaygı düzeyi, bıkkınlık, yalnızlaşma, kendilerinin anlaşılmadığını hissetme gibi çeşitli duygu durum halleri oluşabilmiştir. Bu süreçten en çok etkilenen gruplardan biri de çocuklardır. Yaşanılan pandemi sürecinden çocuklar oldukça etkilenebilmekte, içinde yer aldıkları gelişim dönemlerinin özelliklerinden kaynaklı olarak yetişkin kişiler kadar yaşanılan olayları ve durumları anlamlandıramamakta, oluşan risk durumlarına karşı duyarsız davranış sergileyebilmektedirler (Aral vd., 2020). Bu sebep ile çocukların gelişim dönemlerine bağlı olarak çeşitli önlemlerin alınması pandemi sürecinde büyük önem arz etmektedir. Yine bu süreçte çocukların evde olmasından dolayı arkadaş ortamından mahrum kalması, iş ve sosyal yaşantıdan uzak kalma, hastalığın yayılım hızının fazlaşması, insanların birbiriyle iletişim kurmaktan kaçınması sonucunda insanlardaki kaygı düzeyinin ve stresin artması ile birlikte ev içerisinde aile üyelerinin tahammülünün azalması gibi istenmeyen sonuçlar da ortaya çıkabilmiştir. Erdoğan ve ark. (2020) tarafından yapılan salgın sürecinin anksiyete ve umutsuzluk düzeylerine etkisine ilişkin çalışmada yaklaşık olarak 4 katılımcıdan birinin anksiyete belirtilerini ve yaklaşık olarak 3 katılımcıdan birinin ise umutsuzluk belirtilerini orta ile şiddetli düzeyde gösterdiği ve buna ek kadınların anksiyete düzeyinin erkeklere kıyasla pandemi döneminde anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kabeoğlu ve Gül (2021) tarafından COVID-19 pandemi sürecinde uyku kalitesi ve ilişkili psikolojik faktörlere ilişkin çalışma sonucunda ise pandemi sürecinde bireylerin uyku kalitesinin bozulduğu depresyon, anksiyete sıklığının arttığı tespit edilmiştir. Bu süreçte özellikle aile içerisindeki kişisel sınırların zedelenmesi ve iş hayatı ile mahremiyet alanlarının birbirine karışması kaçınılmaz olmaktadır. Yeme ve uyku düzeninin, iş yaşamının değiştiği karbonhidrat tüketiminin arttığı ve spor imkânlarının azaldığı bir süreç ile karşı karşıya kalınmıştır. Özyürek ve Çetinkaya (2021)

tarafından yapılan çalışmada, pandemi sürecinde tüm aile üyelerinin ev içinde bilgisayar, televizyon, telefon ve internette geçirdikleri sürenin arttığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu süreçte aile üyeleri birbirlerinin olumsuz davranışlarına, mutsuzluklarına, öfkelerine pandemi sürecinde uygulanan sosyal izolasyon döneminde daha fazla tanık olmaya başlamışlardır. Şener ve Abunasser (2020) tarafından yapılan bir başka çalışmada, COVID-19 pandemi dönemi nedeni ile iş hayatlarında ilk defa evden çalışma deneyimi yaşayan sorumluluk duygusu yüksek olan çalışanların daha az iş-aile çatışması yaşadıkları tespit edilirken duygusal dengesizliği yüksek olan çalışanların daha çok iş-aile çatışması yaşadıkları belirlenmiştir.

Süreç içerisinde aile üyelerinin yakınlarının hastalanması ya da vefat etmesi de aile içerisindeki dinamikleri olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Salgın dönemlerinin bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda, depresyon, sinirlilik, endişe, öfke, stres gibi psikolojik bulguların yüksek prevalansta olmasının yanı sıra duygusal rahatsızlık, kaygı, stres, kötü uyku kalitesi, uyku bozukluğu ve uykusuzluk gibi davranışsal belirtilerinde mevcut olduğu belirtilmiştir (Yıldırım, 2020b). Öztürk ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışma sonucunda pandemi öncesi döneme göre hane halkı bireylerinin hem çatışma hem de birlik/beraberlik durumlarının orta düzeyin biraz üstünde arttığı, genelde kişisel temizlik/hijyen ve sağlığın korunması konularında çatışmanın daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bunlar ise ailenin kaygı düzeyinin artmasına, aile içinde huzursuzlukların yaşanmasına, mutsuzluğun gün yüzüne çıkmasına sebebiyet vermektedir ve bireylerin baş etme kapasitesi ile ruhsal durumunu da olumsuz etkilemektedir. Ünal ve Gülseren (2020) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 pandemi döneminde ev içinde kadınların şiddet uygulayan kişi ve istismarcı ile uzun süre evde kalmasının kadına yönelik her türlü şiddeti arttırdığı, şiddete yönelik destek mekanizmalarına ulaşma da zorluk çekmeleri nedeni ile ailedeki üyelerin olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Altın (2021) tarafından COVID-19 döneminde kadına yönelik şiddete ilişkin çalışmada Dünya genelinde yer alan göstergelere paralel olarak Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde COVID-19 pandemi döneminde kadına karşı şiddet oranlarının arttığı tespit edilmiştir. Karaca ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışmada da çalışmaya katılanların %32’si pandemi sürecinde aile içinde şiddetin arttığını, %21’i aile içinde huzursuzluğun arttığını ifade etmiş, %35’i de boşanmanın artacağına inandıklarını belirtmişlerdir.

Bu süreçte kadınlar kadar çocukların da etkilendiği görülmektedir. Pandemi sürecinde riski azaltmak yönünde alınan tedbirler sonucunda düşüş gösteren okul ve akran etkileşimi, ev içinde kalınan sürenin uzaması ve yalnızlık duygusu, açık alanda yapılan sosyal aktivitelerin azalması, uyku, yeme gibi gün içi rutinlerin zarar görmesi ya da bozulması, bu süreçte artış gösteren ekonomik zorluklar ve aile üyelerinin işsiz kalması, ev içi çatışma ve şiddet gibi çeşitli faktörler ergenler başta olmak üzere tüm çocuklarda depresyon ve anksiyete bozuklukları, yeme bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, gibi çeşitli ruhsal problemlere yol açmış ve hali hazırda pandemi öncesinde var olan problemlerin şiddetini daha çok arttırmıştır (Yektaş, 2020). Barış ve Taylan (2020) tarafından yapılan çalışmada üniversite gençlerinin salgın dönemi ile birlikte yarısının geleceklerine yönelik umutlarının azaldığı, ailede yaşanan sorunlar içerisinde en fazla artış gösteren sorunların sırasıyla, ev içi sorumluluklarla ilgili tartışmalar, aile üyelerinin birbirini eleştirmesi, ailede tartışma ve kavgalar ve ev ekonomisiyle ilgili tartışmalar olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin yaşamış oldukları bu sorunlar bütüncül bir bakış açısı ile yorumlandığında tüm aile sistemini olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir. Yine bu süreçte toplumsal cinsiyetçilik hâkimiyetini sürdürmeye devam ettirmiş ve kadının ev içindeki rolü daha çok artmıştır. Salgın sürecinde kadınlarda artan ev içi iş yükü ile ilişkili olarak tükenmişlik belirtilerinin de ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir (Ünal ve Gülseren, 2020). Bozkurt (2020) tarafından yapılan çalışmaya katılanların %40’ının pandemi sürecinde temel

ihtiyaçlarını karşılama konusunda endişeli olduğunu, %17'sinin aile içi iletişim sorunlarının arttığını, pandemi sürecinde bireylerde yorgunluk ve bitkinlik hissini arttığını, virüs kapma korkusu yaşayanların oranlarının yüksek olduğunu, geçim konusunda kaygılar yaşadıklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Görüldüğü üzere pandemi sürecinde ev içerisinde geçirilen zamanın artması, yaşanan ekonomik zorluklar ve işsizlik, sosyal hayattan mahrum kalma, artan vaka ve ölüm sayıları ile beraber bireylerin kaygı ve stres düzeylerinde artış sonucunda pandeminin ülkemizde aile ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Pandemi sürecinde hem bireyleri hem de aileleri çeşitli kaygı, endişe, panik ve stres durumunun sarması bireylerde ve aile ilişkilerinde çeşitli ruhsal sorunlara sebebiyet vermiş, aile ilişkileri etkilenmiş ve aile içi şiddet artmıştır. Ancak buna koşut olarak, pandemi döneminde evde kalınan sürenin artmasına paralel olarak bazı ailelerde aile içi dayanışmanın arttığı da saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm Dünya'yı etkisi altına alan COVID-19 virüsü, Türkiye'de de varlığını sürdürmekte ve yaşamı tehdit etmektedir. COVID-19 pandemisinin Dünya'ya hızlı bir şekilde yayılması, henüz tam olarak uzun süreli bir tedavisinin bulunmaması, yayılım hızını en aza indirgeyebilmek için çeşitli kısıtlama ve tam kapanma tedbirlerinin uygulanması ile beraber oluşan kısıtlı sosyal yaşam, işsizlik, ekonomik zorlukların aile içi iletişimi olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bu süreçte aile içi iletişimdeki sorunların en aza indirilebilmesi için;

- Yaşanan COVID-19 pandemi sürecinin bireylerde meydana getirdiği çeşitli ruhsal hastalıklara bağlı olarak psiko-sosyal destek hizmetlerinin artırılması,
- Ailelere ve bireylere bu dönemde yaşanan ekonomik sıkıntılara ilişkin olarak yaşanan ruhsal sorunları en aza indirgenmesine yardımcı olmak amacı ile devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından yeterli ekonomik desteğin sağlanması,
- Salgın sürecinde meydana gelebilecek aile içi sorunlara ilişkin olarak devlet bünyelerinde hizmet veren aile danışma merkezlerinin sayısının artırılması ve gerekli personel istihdamının sağlanması,
- Aile hekimliklerine psiko-sosyal destek alınması amacı ile psikolog, sosyal hizmet uzmanı, aile danışmanı, çocuk gelişim uzmanı gibi meslek personellerinin istihdamının sağlanması, bu konuda aile ve bireylerin bilgilendirilmesi ve ücretsiz bir şekilde erişimlerinin sağlanması,
- COVID-19 pandemi sürecinin aileyi ve aile içi ilişkileri nasıl etkilediğine ilişkin yapılan araştırmaların artırılması,
- Ailelere pandemi sürecinde yaşanabilecek aile içi ilişki sorunlarına yönelik olarak bilgilendirici kamu spotu videoları hazırlamak ve medya aracılığı ile aileleri bilgilendirmek, konu ile ilgili broşürler hazırlanarak ailelere ulaşımının devlet eli ile sağlanması önerilebilir.

Çıkar çatışması beyanı

Yoktur.

Yazar katkıları

Yazının ortaya çıkması ve sürdürülmesine katkıda bulunma: DÇ, NA

Plan, tasarım: DÇ

Veri toplanması / toplanan verilerin analize hazırlanması için işlemesi: DÇ

Veri analizi: DÇ, NA

Literatürün gözden geçirilmesi: DÇ

Kaleme alma ve düzeltmeler: DÇ
Kontrol etme ve gözden geçirme: NA

KAYNAKLAR

Altın, G. (2021). COVID-19 pandemisi bağlamında kadına karşı şiddete ilişkin bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 211-225. <https://doi.org/10.33417/tsh.760243>

Aral, N., Aysu, B., & Kadan, G. (2020). COVID-19 sürecinde çocuklar: gelişimsel ihtiyaçlar ve öneriler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 360-379. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/57906/751754>

Aral, N., Fındık, E., Öz, N. S., Karataş, B. K., Güneş, L. C., & Kadan, G. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde okul öncesi dönemde uzaktan eğitim: deneysel bir çalışma. *Turkish Studies Education*, 16 (2), 1105-1124. <https://doi.org/10.47423/TurkishStudies.49289>

Aral, N., & Şahin, S. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000029

Barış, İ., & Taylan, H. (2020). Küresel salgın sürecinde Türkiye’de aile içi sorunlar. *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 5 (Gürsoy Akça Özel Sayısı), 13-32. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1340067>

Bozkurt, V. (2020). Pandemi döneminde çalışma: ekonomik kaygılar, dijitalleşme ve verimlilik: COVID-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri. (D. Demirbaş, V. Bozkurt & S. Yorgun, Ed.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1, 62-79. <https://doi.org/10.35375/sayod.738657>

Çalışkan, N., & Aslander, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: teorik bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 15(2), 263-277. https://kefad2.ahievran.edu.tr/archieve/pdfiler/Cilt15Sayi2/JKEF_15_2_2014_263-277.pdf

Elgünler, T. Ç., & Fener, T. Ç. (2011). İletişimin kalitesini etkileyen engeller ve bu engellerin giderilmesi. *TOJDAC*, 1(1), 35-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdac/issue/13006/156714>

Erdoğan, Y., Koçoğlu, F., & Sevim, C. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde anksiyete ile umutsuzluk düzeylerinin psikososyal ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(1), 24-37. <https://doi.org/10.5505/kpd.2020.35403>

Ergül, B., & Yılmaz, V. (2020). COVID-19 salgını süresince aile içi ilişkilerin doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 38-51. <https://doi.org/10.21733/ibad.733909>

Erkut, E. (2020). COVID-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 125-133. <https://doi.org/10.2399/yod.20.002>

Google News Covid-19. Erişim adresi: <https://news.google.com/covid19/>, Erişim tarihi: 24 Şubat 2022.

Kabeloğlu, V., & Gül, G. (2021). COVID-19 salgını sırasında uyku kalitesi ve ilişkili sosyal ve psikolojik faktörlerin araştırılması. *Journal of Turkish Sleep Medicine*, 8(2), 197-202. <https://doi.org/10.2399/yod.20.00210.4274/jtasm.galenos.2021.53244>

Karaca, N., Aksakal, E., & Kılıç, C. (2020). COVID-19 salgınının Türkiye’de aile içerisinde yol açtığı toplumsal etkiler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(4), 1811-1831. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/59389/800349>

Karakaş, M. (2020). COVID-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40(1), 541-573. <https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0048>

T.C. İçişleri Bakanlığı (2020). Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında Yeni Kısıtlama ve Tedbirler Genelgesi. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisiltlama-ve-tedbirler-genelgesi>. Erişim tarihi: 24 Şubat 2022.

Öztürk, İ., Akalın, S., Özgüner, İ., & Şakiroğlu, M. (2020). COVID-19 salgınının ve karantinanın psikolojik etkileri. *Turkish Studies*, 15(4), 885-903. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44885>

Özyürek, A., & Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1851057>

Samancı, M. (2020). Küresel bir salgın: COVID-19. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 6-11. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1170428>

Şener, İ., & Abunasser, N. (2020). Bireysel öncüllerin iş- aile çatışmasına etkisi: Covid-19 pandemisi nedeniyle evde çalışanlar üzerine bir araştırma. *İş ve İnsan Dergisi*, 7(2), 189-201. <https://doi.org/10.18394/iid.736114>

Türk Dil Kurumu (TDK) (2021). İletişim. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 24 Şubat 2022.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2020). COVID 19 yeni koronavirus hastalığı. Erişim adresi: <https://cobi19bilgisaglik.gov.tr/tr/>, Erişim tarihi: 24 Şubat 2022.

T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu. Erişim adresi: <https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77706/covid-19-asisi-ulusal-uygulama-stratejisi.html>, Erişim tarihi: 24 Şubat 2022.

Ünal, B., & Gülseren, L. (2020). COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(Ek 1), 89-94. <https://doi.org/10.5505/kpd.2020.37973>

World Health Organization. (2021). Managing Epidemics: Key Facts About Major Deadly Diseases. Available from: <https://www.who.int/emergencies/diseases/managing-epidemics/en/>, Available date: 24 February 2022.

Yektaş, Ç. (2020). COVID-19 pandemisi ve çocuk ve ergen ruh sağlığı: Ergenlerde pandeminin ruhsal etkileri (E.S. Ercan, Ç. Yektaş, A. E. Tufan, & Ö. Bilaç, Eds.) Ankara: Türkiye Klinikleri.

Yıldırım, H. (2020). Salgın ve aile içi ilişkiler: Yeni koronavirüs hastalığının toplum üzerine etkileri ve hemşirelik yaklaşımları. (R. Aylaz, & E. Yıldız, Eds.). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi.

Yıldırım, S. (2020). Salgınların sosyal-psikolojik görünümü: COVID-19 (koronavirüs) pandemi örneği. *Turkish Studies*, 15(4), 1331-1351. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43585>